

ZALAI KÉZMŰVES ÉRTÉK- PÁSZTORLEGYEZŐ

Badacsonyi Lajos zalavégi fafaragó, népi énekes, a Népművészet Mestere hozta vissza a köztudatba ezt a pásztorok által készített alkalmatosságot, mely használatát tekintve arra szolgált, hogy az állatok körül gyülekező bogarakat, legyeket elhajthassák, nem csak maguktól, hanem az állatokról is. Erre kiválóan alkalmas volt, hiszen a késsel lehúzott szijácsszalag érintése lágy, puha, emberen, az állat bőrén nem hagy sérüléseket. Badacsonyi Lajos a Zala Megyei Népművészeti Egyesület tagjaként járt fel 1987-90 között a Mesterségek Ünnepére, ahol ezt a tudományát többször bemutatta, de az egyesület faragóinak is megtanította készítésének technikáját.

A pásztorlegyező a Dunántúl pásztorársadalmában volt használatos és elterjedt eszköz, több elnevezése is ismert: légyhajtófa, legyezőfa, bogárhessegető, bogárhajtófa, boszorkányseprű.

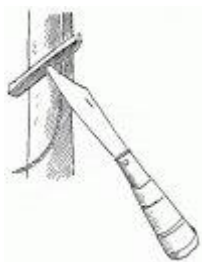
Az egyetlen szakirodalmi feljegyzés Malonyai Dezső: A magyar nép művészete III. kötetében, A Balatonvidéki magyar pásztor nép művészete címűben lelhető fel, ahol Sági János a keszthelyi múzeum egyik alapítója így írt a pásztorlegyezőről (a múzeumban ma is fellelhető egy évszámmal nem datált régi darab, de a budapesti Néprajzi Múzeumban, a nagykanizsai, szombathelyi, kaposvári múzeumokban is fellelhetőek):

„Nem utolsó kitalálás a *légyhajtó* sem!

Majorokban az istállók, aklok körül sok a légy, teli velük a ház is: csinál hát a pásztor *bogárhajtót* az asszonynak. A faág héját letisztítja, azután késével vékony szijácsszalagokat hasít le az ágról.

A kés azonban csak akkor halad egyenes irányban, ha a hegyére egy kis háromsíkú fadarabot, korlátot tesznek, amelynek egyik lapja az ágon csúszik s a kést a fán egyenletesen vezeti. Így a gömbölyű felületen nem siklik el a kés jobbra vagy balra, hanem szép rendesen megyen a maga útján s olyan finom pántlikát hasít, hogy akár behúzhatnák egy nagyobb tű lyukába.

KIS FADARAB - A KORLÁT A LÉGYHAJTÓT FARAGÓ KÉSEN

A szalagot a bot végén szélesebbre hasítják, hogy be ne szakadjon olyan könnyen. A faágat így köröskörül végighúzzák a késsel, úgy, hogy száz és ezer sziács-pántlikát hasítanak, amelyek a bot végén visszahanyatlanak s gazdag bozontos fürt marad belőlük az ágon.

A szalagokat a késvágás magától megkondorítja. A légyhajtó készítéséhez igen gyakorlott, biztos kéz kell. Aki nem érti ezt a mesterséget, annak a keze alatt a szalag egyenetlen lesz, elszakadozik s a kés is csakhamar elmetszi.

A légyhajtó nyelét is kidíszítik: végére lakatot faragnak. A képünkön látható légyhajtó remekbe készült.

Legszívesebben faragnak kecskerágító fából, amin a «papsajt» terem. Ez a legszebb színű, finom faragású, szívós, sárga, sima, szinte fényes, kemény fa, amely nem hasad. Egyéb fa csak úgy szép, ha «belakozzák»; a kecskerágítónak azonban, ha ügyesen tisztogatták le, csak egy csöpp lenmagolaj kell s még szebben kisárgul. Ha csak vízzel mossák is le, «megmutatja maga-magát a szép sima színében».

Az irodalomban említett kecskerágón túl az újabb tapasztalatok szerint a somfa is alkalmas a készítésére, ennek színe halványabb. A készítés technikai leírását is tartalmazó feljegyzés ma is eligazítást ad a készítőkre. Legföljebb annyival egészíthető ki, hogy a fa kéreg és az alatta lévő nyálka eltávolítása után kezdhető meg a legyezőbozont kialakítása. A kés nyomásának erősségétől függően a lehúzott szijács-csík mennyire lesz „göndör”.

Badacsonyi Lajos a Népművészet Mestere oktatja a pásztorlegyező készítését

Jedlovsky Rezső a Mesterségek Ünnepe-n találkozott Badacsonyi Lajossal, tőle látta és tanulta meg elkészítését. Ezt követően dolgozta fel a pásztorlegyezővel kapcsolatos ismereteket, valamint e technika más országok béli vonatkozásait, tehát nemzetközi kontextusba is emelte. A Néprajzi Múzeum adattárában megtalálható ehhez a témához kapcsolódó két dolgozata: A pásztorlegyező 1992. (85 oldal, 45 fénykép, 15 ábra), A pásztorlegyező rokonai 1996. (70 oldal 54 ábra)

Mesterségek Ünnepeén a tanítványok mesterség bemutatónak (Magyar Zoltán, Nagy Béla, Sali István, Orot István cigányvirágot készít)

Az értéktár bejegyzéshez a pásztorlegyező anyagát összeállította: Prokné Tirner Gyöngyi, a zalaegerszegi Kézművesek Háza intézményegység vezetője